

Про концепцію тесту для виявлення здібностей абітурієнтів

О.І. Ляшенко

Світова практика вступу до вищого навчального закладу не має усталених форм чи однотипних моделей. Кожна країна, відбираючи абітурієнтів, керується своїми критеріями й мотивами, освітніми й культурними традиціями та законодавчими нормами. Утім усі ці моделі вступу до університетів фактично відображають п'ять типів систем прийому до ВНЗ:

1) на підставі одного або кількох шкільних випускних іспитів, які проводять на національному або регіональному рівнях урядові установи. Результат іспитів можуть бути єдиним критерієм відбору або складовою в комплексі з іншими показниками, наприклад, з академічною успішністю в школі або з результатами поглибленого вивчення окремих предметів (Франція, Австрія, Велика Британія, Єгипет, Австралія);

2) за результатами централізованих вступних іспитів (Китай, Іран, Грузія) або на підставі іспитів самого ж таки закладу (Аргентина, Парагвай). Як і в першій моделі, результати вступних іспитів можуть розглядати в комплексі з академічною успішністю в школі (Туреччина, Іспанія, Сербія);

3) за результатами стандартизованих тестів на здібності, які оцінюють здатність абітурієнтів до навчання. Як правило, їх враховують разом з іншими показниками, що характеризують готовність випускника ВНЗ до навчання у виші (США, Швеція);

4) на підставі кількох видів іспитів - національних випускних і вступних, які проводять заклади освіти (Японія, Бразилія, Фінляндія) інколи разом із додатковими випробовуваннями, які можуть проводити уряд, конкретний заклад освіти або незалежна організація (Ізраїль, Індія). Існують різні варіанта цього типу набору, залежно від традицій і фактичної автономії університетів;

5) без іспитів на підставі інших показників, що характеризують абітурієнта: академічної успішності в школі (Норвегія, Канада), особистих досягнень та академічних здібностей (окремі університети США) тощо.

Кожна з цих моделей має як переваги, так і вади, зумовлені різними чинниками функціонування національних систем освіти, насамперед освітніми традиціями й соціальними мотивами розширення доступу до вищої освіти, тому жодну з моделей не можна визначити як найефективнішу чи найсправедливішу, оскільки вони існують у конкретних політичних умовах своєї держави.

Україна впроваджує зовнішнє незалежне оцінювання (Далі - ЗНО) з 2005 р., тож уже має певний досвід. На думку експертів, *найвразливіші в українському варіанті ЗНО такі елементи його цілісної системи, як законодавче й нормативне врегулювання його проведення, якість предметних тестів, організаційно-процедурне його забезпечення тощо*. Крім того, слід зазначити, що *предметні тести, зорієнтовані на вимірювання навчальних досягнень учнів, ставлять у нерівні умови випускників, які навчалися за різними програмами* (скажімо, учні спеціалізованих шкіл, ліцеїв і гімназій; випускники, що вчилися й закінчили ЗНЗ у різні роки; учні ПТНЗ тощо).

Таким чином, у процесі реформування процедур прийому до закладу вишу перед органами влади й самими навчальними закладами виникає низка проблем, пов'язаних з обранням найефективнішої моделі прийому в контексті традицій та політичних викликів. Найбільші з них - об'єктивність і надійність результатів виконання абітурієнтами предметних тестів, що стали чи не єдиним критерієм зарахування до ВНЗ. У цьому зв'язку дослідження прогностичної валідності предметних тестів ЗНО набуло значущості, оскільки саме вона (прогностична валідність) дає об'єктивну оцінку ефективності того чи іншого критерію відбору до вишу.

Даний проект концепції пропонує в перспективі доповнити предметні тести, які є основою теперішньої системи ЗНО, оцінюванням академічних здібностей абітурієнтів за допомогою спеціального тесту загальної навчальної компетентності (Далі - ТЗНК), неодмінного лише для тих, хто має

наміри вступати до ВНЗ (фактично він оцінює їхню здатність успішно продовжувати навчання). Таке тестування спрямовано не на виявлення навчальних досягнень (здобутків) випускників ЗНЗ у певних предметних галузях (навчальних предметах), а на з'ясування готовності потенційних студентів до успішного продовження навчання.

Слід зазначити, що ТЗНК оцінює загальні *когнітивні вміння*, потрібні для успішного навчання. За узгодженою думкою педагогів і психологів, до них належать; розуміння прочитаного тексту, аналіз і структурування тексту, встановлення логічних зв'язків і формулювання висновків (так зване критичне читання), вміння чітко формулювати і обґрунтовувати свою думку, логічне мислення, основи арифметичного й алгебраїчного числення, геометричні (просторові) й стохастичні уявлення, вміння застосовувати математичні знання для розв'язування практично значущих задач, використовуючи мінімальний обсяг загальнонавчаних математичних дій.

Такий підхід спрощує низку теперішніх проблем під час вступу до українських університетів. *По-перше, нівелюється перевага випускників поточного року над тими, хто закінчив школу раніше*, оскільки загальні навчальні компетентності «надпредметні»: вони характеризують здатність кандидата до успішного навчання, а не його навчальні досягнення з певних предметів і такі компетентності набувають та вдосконалюють протягом життя. На ті спеціальності, де потрібна відповідна предметна підготовка, ВНЗ на свій вибір враховує також і результати предметних тестів. Там, де вона не має істотного впливу на якість підготовки фахівця або професійна орієнтованість кандидата вагоміша від предметної обізнаності (приміром, для заочного навчання), навчальний заклад може обмежитися лише результатами ТЗНК та іншими показниками.

По-друге, запровадження ТЗНК створює передумови для зняття цільової неузгодженості стандартизованого тестування ЗНО, яке виконує дві функції - сертифікаційну (ДПА) і селективну, адже предметні тести, оцінюючи навчальні досягнення учнів у певних галузях знань, фактично атестують

випускника ЗНЗ з певного предмета, який непотрібний для продовження навчання у вищій школі. Тест загальної навчальної компетентності оцінює здатність/готовність абітурієнта до продовження навчання у ВНЗ (відбирає абітурієнтів) і тому потрібен лише тим, хто має наміри це робити (решта може його не складати). За таких умов предметні тести доцільно використовувати як ДПА, результати якої можуть враховувати ВНЗ під час вступу.

По-третє, ВНЗ отримує варіативність і можливість вибору стратегії зарахування на конкретну програму підготовки бакалаврів: або відбирати за академічними здібностями до продовження навчання на підставі ТЗНК; або оцінювати готовність до навчання в закладі й предметну підготовку абітурієнтів із конкретної предметної галузі (таке комбінування тестів з чітким визначенням питомої ваги кожного з іспитів важливе в разі зарахування на престижні спеціальності, де великий конкурс). Мабуть, удосконалюючи умови прийому до закладів вишу, варто розглянути також питання про доцільність внесення середнього бала атестата до системи показників, що їх враховують під час зарахування.

По-четверте, запровадження тесту загальної навчальної компетентності сприятиме становленню компетентнісного підходу до загальної середньої освіти, оскільки ТЗНК ґрунтується на системі ключових компетентностей члена суспільства сталого розвитку.

Таким чином, запровадження ТЗНК нарівні з предметними тестами дає можливість значно поліпшити об'єктивність і надійність відбору абітурієнтів, удосконалити чинну систему прийому до вишів на засадах справедливості й прогностичної валідності успішності навчання майбутніх студентів, зокрема професійно орієнтованих абітурієнтів. Слід підкреслити, що *оцінювання академічних здібностей абітурієнтів за допомогою ТЗНК — не альтернатива існуючій системі відбору майбутніх студентів на основі чинного ЗНО, а доповнення останнього*, завдяки чому можна зняти низку проблем, що виникають у процесі зарахування випускників ЗНЗ до університетів.

Відповідно до рекомендацій *ОЕСР* виокремлено вісім галузей, що становлять загальні (базові, ключові) компетентності, а саме:

- * комунікація рідною мовою;
- * комунікація, грамотність і базова предметна компетентність у природничих науках та технології;
- * комп'ютерна компетентність;
- * уміння навчатися в навчанні,
- * міжособистісні й громадянська компетентності;
- * підприємницька компетентність;
- * культурна компетентність.

Усі вісім компетентностей, визначених робочою групою *ОЕСВ*, важливі для успішного навчання у виші. Проте за значенням для життєдіяльності людини серед них існує певна ієрархія: найважливіші для продовження навчання -вербально-комунікаційні та логіко-математичні. Аналіз світової практики використання тестів здібностей під час вступу до ВНЗ також підтверджує, що спільною частиною всіх таких тестів є вербальна й математична складові.

В основу розроблення ТЗНК покладено ідеї компетентнісного підходу до освіти, досягнення сучасної експериментальної та когнітивної психології, досвід країн, які використовують під час прийому до вищих навчальних закладів спеціальні тести, які по-різному називаються, але, за звичай, їх об'єднує поняття тесту загальних (академічних) здібностей.

ТЗНК використовує завдання різних типів, виконання яких не потребує глибоких спеціальних знань з того чи іншого предмета. Успішно виконати тест абітурієнт може незалежно від того, в якому навчальному закладі він навчався, за якими програмами й скільки років тому; головне, щоб він у навчанні й житті набув відповідної загальної навчальної компетентності. Передумовою її набуття є активне ставлення до навчання й життя, систематизація свого особистого досвіду, вміння вибудовувати свою систему знань і умінь, вміння

ефективно їх використовувати в стандартних і нестандартних життєвих ситуаціях.

Тест має дві частини: вербально-комунікаційну й логіко-математичну: *перша* складається з трьох секцій тривалістю по 20 хв. - містить завдання закритого типу (8 завдань вибіркового типу, 3 завдання з короткою відповіддю) та есе - окремої секції тривалістю 30 хв.; *друга* - з трьох секцій тривалістю по 20 хв. (це завдання закритого типу: з них 8 - вибіркові, 3 - потребують короткої відповіді). Крім того, до ТЗНК входить *апробаційна частина* (1 секція тривалістю 20 хв.), мета якої - психометричне опрацювання завдань, використовуваних у наступних тестах (абітурієнт не знає, котра з секцій апробаційна).

Ляшенко О.І. Про концепцію тесту для виявлення здібностей абітурієнтів//Педагогіка і психологія, 2010, № .4. - С. 5-10.